

**BILOGIK TALIM JARAYONLARIDA MUSTAQIL
ISHLAR BILAN UZVIY BOG'LIQLIK**

Tajimuratova Shahnoza

Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus davlat pedagogika
instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Biologiya ta'lim yo'nalishida mustaqil ishlarning noan'anaviy texnologiyalar asosida darsni tashkil etilishi. O'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini tarkib toptirish va rivojlantirish, ilg'or pedagogik texnologiyalar yordamida o'quvchilarda bilim sifatini oshirish, ta'lim jarayonida o'quvchining mustaqil bilim olish va anglash faoliyatini shakllantirish.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, ta'lim texnologiyasi, biologik ta'lim jarayonida mustaqil ishlash jarayoni, mustaqil ishlarning bosqishlari, guruhlariga birlashtirish.

Annotation: In this article, the organization of independent work in Biology education based on non-traditional technologies. Formation and development of independent work skills in students, improving the quality of students' knowledge with the help of advanced pedagogical technologies, forming the student's independent learning and cognitive activity in the educational process.

Keywords: independent learning, educational technology, the process of independent work in the process of biological education, stages of independent work, grouping.

Malumki, mamlakatimizda zamonaviy, ilmiy, ijtimoiy, industrial masalalarni erkin hal qilish, o'z fikrga ega bo'lgan, o'z nuqtai nazarini va fikrini himoya qilish, o'z bilimlarini muntazam ravishda to'ldirish va o'z mahoratlarini yangilab borish va ularni hayotta ham qo'llash imkoniyatiga ega bo'lgan shaxsni kamol toptirishdan iborat bo'lib, ularni erkin fikirlash darajasini rivojlantirishdan iborat.

Hozirda zamonaviy ta'lim tizimidan foydalanilib, biologiya fanida zamonaviy ta'lim bu - darslarni noan'anaviy tarzda tashkil etish bo'lib, uning muhim belgisi aniq, natijali maqsadga erishishdir. Noan'anaviy ta'lim texnologiyasi an'anaviy

ta'lim texnologiyasidan farq qilib, o'quvchilarning bilish imkoniyatlarini rivojlanishiga sharoit yaratadi, mustaqil ishlashlariga alohida e'tibor beriladi, bilish faoliyatlari izlanuvchan va ijodiy harakterga ega bo'ladi.

O'zbekistan Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Talabalar mustaqil ishini tashkil etish va nazorat qilish bo'yicha yo'riqnoma" da talabaning mustaqil ishi o'quv rejasida muayyan fanni o'zlashtirish uchun belgilangan o'quv ishlarining ajralmas qismi hisoblanishi to'g'risida aniq qilib belgilab qo'yilgan. O'quvchining dars davomida faolligi hamda mustaqilligini tarbiyalashga butun talim-tarbiya jarayonining zarur tarkibiy qismi sifatida qarash lozim. Bu masala har bir o'qituvchi oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Talim olish davomida o'quvchining mustaqil bilim olish va anglash faoliyatini shakllantirishda birinchidan, o'quvchining bilim olish va anglash faoliyatida mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun ularni mustaqil bilim olishga o'rgatish, ikkinchidan olgan bilimlarini o'quv va amaliyotda mustaqil qo'llay olishga o'rgatish kerak bo'ladi.

Mustaqil ish o'quvchilarda o'z ustida ishlashga, mantiqiy fikr yurita olishga, atrofda qilargilarga bilimin erkin yetkazib berishga olgan nazariy bilimlarin yanaham mustahkamlashga imkon yaratadi.

Mamlakatimiz hozirda zamonaviy maktablarga bo'lgan talabi shuni ko'rsatadiki ilmiy, ijtimoiy, ishlab chiqarishga oid masalani ijodiy hal eta oladigan, tanqidiy fikrlaydigan, o'z nuqtai nazarini va fikrini himoya qila oladigan, mustaqil izlanish yo'li bilan o'z bilimini tizimli ravishda yo'lga qo'ygan va yangilab mahoratini oshirib boradigan hamda ularni hayot tajriybalarida qo'llay oladigan shahsni kamol toptirishdan iborat. Bu o'z navbatda shuni ko'rsatadi, mustaqil fikrlay oladigan shaxs o'zidagi yangi g'oya va bilimlarni atrofda qilargilar uchun to'liq yetkazib bera oladigan inson bo'ladi.

Mustaqil ishni tashkil etish va unga rahbarlik qilish bu har bir o'qituvchi uchun ma'suliyatli va murakkab ishdur. O'quvchining faolligini hamda mustaqilligini tarbiyalashga butun talim-tarbiya jarayonining zarur tarkibiy qismi sifatida qarash lozim. Bu masala har bir o'qituvchi oldida turgan birinchi darajadagi

muhim vazifalardan biri hisoblanadi. O'qituvchi o'quvchilarga bilim olish usullarini, yo'l-yo'riqlarini ko'rsatuvchi karvon boshi bo'lishi kerak, bu esa o'quvchilarning aqliy mehnatin to'g'ri taqsimlay olishi, y'ani kelajakda o'z oldiga kerakli maqsadni qoya olish, aniq bir maqsadga erishish yo'llari va vositalarini tanlay bilish hamda vaqtni to'g'ri taqsimlay olish malakasi va ko'nikmasini rivojlantirishni imkonin beradi. Har tomonlama komil shahsni shakllantirishda uni tizimli tarzda mustaqil ishlashga undash kerak, bu mustaqil yondashuv o'ziga hos mahsus o'quv topshiriqlari — mustaqil ishlar yordamida shakllantirilib boriladi.

Dars davomida beriladigan mustaqil o'quv ishlari dars mohiyatini ochib berisa, ta'lim jarayoniga kiritilgan o'quvchilarning mustaqil ishlari shunday ishlarni, o'qituvchining bevosita ishtirokisiz, biroq uning topshirig'i bilan mustaqil ish uchun mahsus ajratilgan vaqtda bajariladi. Shu asosda o'quvchilar topshiriqda qo'yilgan maqsadga erishish uchun ongli ravishda intiladilar, o'z sa'y-harakatlarini ko'rsatadilar va aqliy ham jismoniy yoki har ikkisini birgalikda harakatlari natijalarini u yoki bu shaklda ifodalaydilar.

Biologik ta'lim jarayonida mustaqil ish, o'quv faoliyatining bir turi sifatida, o'quvchilarda o'quv, amaliy va kasbiy faoliyat jarayonida bajaradigan muayyan tartib-qoidalarini o'z ichiga oladi. Ushbu jihatlar o'quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etishning quyidagi bosqichlardan iborat tuzilishini belgilab berdi.

Birinchi tayyorgarlik bosqichi. Unga ko'ra o'quvchilarning biologiya faniga oid mustaqil ishi uchun mavzular va vazifalarni yoritib beradigan o'quv intizomining ishchi dasturini tuzish kiradi; semestr uchun mustaqil ishni boshidan oxirigacha rejalashtirish; o'quv materiallarini tayyorlash; o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi tahlil qilish va shu asosida rejalashtirish.

Ikkinchi bosqich – tashkiliy. Ushbu bosqichda biz o'quvchilarning individual va guruhli ishlarining maqsadlarini aniqlaymiz; kirish ma'ruza o'qiladi, individual guruhga yo'naltirilgan konsultatsiyalar o'tkaziladi, uning davomida mustaqil ishlash shakllari va uni boshqarish tushuntiriladi; oraliq natijalarni taqdim etish muddatlari va shakllari belgilanadi hamda ularga qo'yiladigan talablar bilan tanishtiriladi.

Uchinchi bosqich - mustaqil ishlarini tashkil etish. O'qituvchilar ushbu bosqichda o'quvchilarning individual va guruhiiy faoliyati uchun ijobiiy turtki beradi, oraliq natijalarni tekshirish, o'zini o'zi boshqarish va o'zini tuzatishni tashkil etish, tanlangan maqsadga muvofiq almashinish va o'zaro tekshirish.

To'rtinchi bosqich - nazorat va baholash. Unga individual va guruhiiy hisobotlar va ularni baholash kiradi. Natijalar kurs ishi, referat, ma'ruza, diagrammalar, jadvallar, og'zaki xabarlar, modellar, maketlar, hisobotlar va boshqalar ko'rinishida taqdim etilishi mumkin. (o'quv intizomi va biologiya mutaxassisligiga qarab). Mustaqil ishlarning bajarilishini nazorat qilish oraliq va yakuniiy testlar, auditoriyada yozma testlar yozish, kollokviyalar, oraliq testlar yordamida amalga oshirilishi mumkin.

Har tomonlama komil shahsni shakllantirishda uni tizimli tarzda mustaqil faoliyatga boshlash kerakki, bu mustaqil faoliyat o'ziga xos mahsus o'quv topshiriqlari — mustaqil ishlar bilan amalda qo'llanilib boriladi.

Hozirgi kunda ta'lim saholarida biologik ta'lim-tarbiya jarayonini yanada takomillashtirish zaruriyati yuzaga kelmoqda. Natijada ko'proq o'quvchilarga biologik ta'limni rivojlantirishda mustaqil ishlarini ko'rsatib beruvchi materiallarning berilishi bu boradagi ishlarni yanaham ilg'orlatadi. O'quvchilarning o'z ustida mustaqil ishlashlari uchun topshiriqlar, savollar, an'anaviy ta'lim texnologiyasini takomillashtirish masalalari bo'yicha ishlab chiqilgan o'quv qo'llanmalar asosida ularning bilim, ko'nikma va malakalarini amalda mustaqil qo'llay olishga targ'ib qilishimiz mumkin.

Xulosa qilib aytganda, har taraflama komil insonni tarbiyalashda mustaqil va ijodiiy fikr yuritish ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olgan holda ularning mustaqil ta'limi uchun qo'shimcha adabiyotlar va multimedialarni tanlangan hoda noan'anaviy darslar tashkil etish. O'quvchilarni erkin fikrlashga yo'naltirish kerak, bul mustaqil harakat o'ziga xos bo'lgan o'qish vazifalari- mustaqil ishlar bilan birgalikda amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. J.O.Tolipova, A.T. G'ofurov. Biologiya o'qitish metodikasi. Pedagogika oliy o'quv yurtlari o'quvchilari uchun darslik. - T.: Moliya-iqtisod, 2007.15
2. J.O.Tolipova. A.T.G'ofurov. Biologiya o'qitishda pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. T. -2011y. -287b.
3. K.Kubakova "Biologiya o'qitish metodikasi fanidan amaliy mashg'ulotlar olib borish texnologiyasi" Toshkent 2018. 4b
4. S.X.Suliyeva,Q.G'.Zokirov."Biologiya o'qitish metodikasi" o'quv qo'llanma.